

Ulu Öndər Heydər Əliyev tolerant və multikultural mədəniyyət haqqında

Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycan mədəniyyətinin Şərqlə Qərbin sintezindən ibarət olduğunu xüsusi qeyd edirdi: "Biz Avropa qitəsinə daxilik. Amma eyni zamanda, Avropa ilə Asiya arasında biz öz ölkəmizdə, öz xalqımızın tarixində, milli mədəniyyətində, tarixi köklərində və mentalitetində Şərqlə Qərbin, Avropa ilə Asiyanın sintezini təşkil edirik. Ona görə də, öz tarixi missiyamızı dərk edirik və bunu həyata keçirmək üçün indiyə qədər lazımı işlər görmüşük".

Ulu Öndər insanların, xüsusilə, azərbaycanlıların milli və dini tolerantlığa malik olmasını yüksək qiymətləndirirdi: "İnsanlar hansı dinə, hansı mədəniyyətə mənsubluğundan asılı olmayaraq, bütün başqa mədəniyyətlərə, dinlərə, mənəvi dəyərlərə də hörmət etməli, o dinlərin bəzən kiməsə xoş gəlməyən adət-ənənələrinə dözümlü olmalıdırlar".

Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycanın tarix boyu insanların müxtəlif dinlərə etiqad etmələrinə baxmayaraq, ölkədə həmişə tolerant münasibətinin, dialoq mədəniyyətinin mövcud olduğunu göstərirdi: "Avropa ilə Asiyanın qovuşduğunda, Böyük İpək Yolu nun üstündə yerləşən Azərbaycanda zərdüştlük və atəşpərəstlik kimi qədim dini inanclar öz izlərini qoymuş, islam, xristian və yəhudi dinləri əsrlər boyu dialoq və qarşılıqlı anlaşma mühitində dinc yanaşı yaşamış və gördüyümüz kimi, indi də yaşamaqdadır".

Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycanda milli və dini mənsubiyyətə görə heç vaxt münafişinin olmadığını xüsusi qeyd edirdi. Biz öz milli köklərimizi, dini mənsubiyyətimizi qorumuşuq və qoruyacağıq. Mənəvi ənənələrimizi və adətlərimizi qoruyub inkişaf etdirəcəyik. Ancaq bununla bərabər, biz ümumbəşəri dəyərlərdən də bəhrələnirik. Hesab edirik ki, bizim milli-mənəvi dəyərlərimizin ümumbəşəri dəyərlər ilə birgə inkişaf etməsi və onların sintezi xalqımızın gələcəyi üçün, inkişafı üçün daha da əhəmiyyətli olacaqdır.

Hər kəs hansı dinə mənsubdursa, həmin dinə ibadət edir. Lakin bu, Azərbaycanda insanların qarşılıqlı anlaşma şəraitində yaşamaqlarına mane olmur, burada milli və dini mənsubiyyətlə əlaqədar heç bir ayrı-seçkilik yoxdur. Azərbaycanda heç vaxt dini zəmində heç bir münaqişə, heç bir toqquşma olmamışdır. Ulu Öndər Heydər Əliyev milli və dini dözümlülüüyü və tolerantlığı Azərbaycan xalqının əsas milli xüsusiyyətləri hesab edirdi: Azərbaycan xalqı tarixən digər dinlərə həmişə dözümlü olmuş və onlara hörmət-

lə yanaşmışdır. Bu, Azərbaycan xalqının milli xüsusiyyətidir. Azərbaycan xalqının ən gözəl xüsusiyyəti onun yüksək mənəviyyətə malik olmasıdır. Azərbaycanda milli həmrəylik, milli birlik hissləri yüksəlibdir, Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitlik artıq dönməz olubdur və bunların da nəticəsində cəmiyyətimiz uğurla inkişaf edir, dövlətimiz öz fəaliyyətini göstərir və beləliklə də, xalqımız rahat yaşayır.

Azərbaycan xalqına xas olan insanpərvərlik və tolerantlıq kimi yüksək və mənəvi keyfiyyətlər tarixən Azərbaycanda milli, irqi ayrışmışlıq və dini dözümsüzlük zəminində humanizmə ziddi halların baş verməsini istisna etmişdir.

Ulu Öndər Azərbaycan xalqının Şərq köklərindən, ənənələrindən ayrılaraq Qərb sivilizasiyasının və ümumbəşəri dəyərlərin sintezinə əsaslanan nadir, multikultural və tolerant bir mədəniyyət yaratdığını, Qərbin və Şərqlə mütərəqqi dəyərlərini Qafqazda, Yaxın və Orta Şərqdə yayması ilə fəxr edirdi: "Azərbaycan xalqı təkə indi yox, hələ o vaxtlarda da ümumbəşəri dəyərlərlə, Avropa dəyərləri ilə Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərinin inteqrasiyası-

Bizim xalqımızın və dövlətimizin hər şeyi var. Ölkəmizin gözəl təbiəti və təbii sərvətləri var. Biz istəyirik ki, xalqımızı Avropa dəyərlərinə daha da yaxınlaşdıraq.

Azərbaycan xalqı dünyanın ən qabaqcıl xalqları sırasında öz layiqli yerini tutub. Onun zəngin mənəvi aləmi və dünya dəyərlərinə yiyələnmək qabiliyyəti artıq hamıya məlumdur".

Ulu Öndər göstərirdi ki, Azərbaycanın bütün vətəndaşları eyni hüquqludur: "Dinindən, dilindən və irqindən asılı olmayaraq, Azərbaycanın bütün vətəndaşları eyni hüquqlara malikdirlər və bu hüquqlar qorunmalıdır".

Ulu Öndər Heydər Əliyev islam dininin insanlar arasında tolerant münasibət təbliğ etməsini yüksək dəyərləndirirdi: "Adamları humanizmə, şefqətə, nəcibliyə və yüksək mənəvi dəyərlərə səsləyən dinlərin bəşər tarixində rolu əvəzsizdir. Silahların danışdığı, Uca Tanrının günahsız bəndələrinin acı məhrumiyyətlərə düşür olduğu bir vaxtda insanlara dözümlük, mərhəmət və qarşılıqlı hörmət duyğuları təlqin edən Müqəddəs Allah kəlamlarına dünyamızın böyük ehtiyacı var. Bəşəriyyət üçün sülhə və barışıqna nail olmağın yo-

Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycanın tarix boyu insanların müxtəlif dinlərə etiqad etmələrinə baxmayaraq, ölkədə həmişə tolerant münasibətinin, dialoq mədəniyyətinin mövcud olduğunu göstərirdi: "Avropa ilə Asiyanın qovuşduğunda, Böyük İpək Yolu nun üstündə yerləşən Azərbaycanda zərdüştlük və atəşpərəstlik kimi qədim dini inanclar öz izlərini qoymuş, islam, xristian və yəhudi dinləri əsrlər boyu dialoq və qarşılıqlı anlaşma mühitində dinc yanaşı yaşamış və gördüyümüz kimi, indi də yaşamaqdadır."

na çalışmışdır. Bizim xalqımız və millətimiz Avropa dəyərlərini qəbul edib bu istiqamətdə inkişaf etmək istəyirik. Avropa dəyərləri çox böyük səhni əhatə edir. Bunun ən böyük hissəsi insanların yaşayışıdır, ev şəraitidir və yaşadığı yerlərə göstərilən münasibətdir. Dünyada Azərbaycan xalqı var, qədim tarixə malik olan, özü də çox zəngin tarixə malik olan Azərbaycan xalqı var. Dünyada müstəqil Azərbaycan dövləti var.

lu Tanrı nuruna tapınmaqdan, mənəvi ruhani kamillikdən keçib gədir. Yer üzərində yaşayan insanlara Allahın ən böyük tövsiyəsi ondan ibarətdir ki, onlar bir-birilə xoş məramda, sülh şəraitində, birbirinə qarşılıqlı hörmət və qarşılıqlı ehtiram şəraitində yaşasınlar. Ona görə də, din xadimlərinin vicdana çağırış, səbir, sülhün təmin olunması ilə bağlı təşəbbüsləri həm Allahın göstərdiyi yolla getmək deməkdir, həm də yer üzərində

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

məliyə. İnsan qurmalıdır, yaratmalıdır. İnsanların, dövlətin, cəmiyyətin fiziki, ruhi cəhətdən müəyyən məhrumiyyətlərə uğramış adamlara qayğısı həmişə yüksək səviyyədə olmalıdır. İnsanların mənəvi sərvətlərinin hamısından dinin fərqi ondadır ki, o, dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, həmişə insanları dostluğa, həmrəyliyə və birliyə dəvət etmişdir. Azərbaycan torpağı əsrlər boyu müxtəlif etiqadlara tapınan insanlar üçün doğma vətən olmuşdur".

Ulu Öndər islam dinini azərbaycanlıların tolerant və multikultural mədəniyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsi hesab edirdi: "İslam həmişə insanları sülhə və barışıqna dəvət edibdir. Biz dinimizin bütün qanunlarına sadıq. Mütərəqqi islami dəyərlərə qayıdış, milli-dini ənənələrin dirçəldilməsi cəmiyyətimizin əxlaqi-mənəvi yüksəlişində, xalqımızın bütövlüyü və birliyində misilsiz rol oynayan amillərdəndir. Oruluq Allah üçündür və müqəddəs dinimiz qarşısında mənəvi borcdur. İnsanların mənən yeniləşməsində və saflaşmasında, cəmiyyətdə əxlaqi dəyərlərin, dostluq və humanizm prinsiplərinin bərqərar olunmasında dinin mühüm rolu vardır. Azərbaycanda, nəinki din azadlığı var, həm də müxtəlif dinlərin birlikdə fəaliyyəti mövcuddur. İslam dini yaranandan indiyə qədər küreyi-ərzin insanların çox bir hissəsini düz yola, ədalətə, saflığa, paklığa, yüksək mənəviyyətə yönəlmiş və onların belə yaşamasını təmin etmiş bir müqəddəs dindir".

Vahid ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru